

Zajatie šelmy a falošného proroka - (*Zjavenie Jána, 19,20*); **Šelmu zajali a s ňou falošného proroka** (Rím: jeho kňazi, cisári, kult porazený), **ktorý robieval znamenia pred ňou a zvädzať nimi tých, čo prijali znak šelmy a klaňali sa jej obrazu. Oboch hodili zaživa** (podobne Numeri 16,33) **do ohnivého jazera horiacej síry** (iné meno pre peklo Gehenu; večné zatratenie a súženie). **Ostatných pomordovali mečom, vychádzajúcim z úst** (slovom Božím) epizóda z kapitoly *Víťazstvo kráľa kráľov nad šelmou a Antikristom*; v *Beatových rukopisoch* zvyčajne spojené s *Veľkým hodom Božím*, zobrazením vtáctva hodujúcim na mŕtvolách kráľov (pozri *Anjel zvoláva vtákov na veľký hod Boží; 19,17-18*); pozri *apokalyptické motívy*

(19,19-20. Víťazstvo kráľa kráľov nad šelmou a Antikristom). **Zajatie šelmy a falošného proroka** (Bamberská apokalypsa, 1000-1020)

(19,11-16. Príchod Kráľa kráľov). Boj so šelmou. Šelma a falošný prorok hodení do jazera síry (Apokalypsa Bib. de Toulouse, 1220-1270)

(20,10. Premoženie diabla) Diabol spolu so šelmou a falošným prorokom hodení do pekla (Apokalypsa Bib. de Toulouse, 1220-1270)

(19,20-21. Víťazstvo Kráľa kráľov nad šelmou a Antikristom). **Zajatie šelmy a falošného proroka** (Apokalypsa glosovaná, 1240-1250)

(19,20. Posledné veci na konci sveta. Víťazstvo kráľa kráľov nad šelmou a Antikristom). **Šelma a falošný prorok hodení do ohnivého jazera** (Apokalypsa z Angers, 1377-1382)

zákal sivý - sivý zákal

Zakarpatská Ukrajina - Podkarpatská Rus

Zakázané mesto - Purpurové zakázané mesto

zakázané ovocie - tiež *jablko poznania*; ovocie zo *stromu poznania* (zdrojom poznania aj večného života), ktoré v *rajskej záhrade* zjedli Adam a Eva, keď im ho ponúkol *diabol* v podobe *hada*; zakázané ovocie tradične chápané ako *jablko*, hoci biblisti poukazujú na to, že bolo zrejme plodom *figovníka* (jeho listami sa prarodičia nakoniec prikryli, keď sa mali ukázať pred Bohom); podľa *biblickej kritiky* obrazový typ prevzatý kresťanstvom zo staršieho orientálneho zobrazenia posvätného *stromu života* chráneného dvoma bytosťami; podľa *biblickej kritiky* ide aj o ranokresťanský odraz klasického príbehu o *jablkách Hesperidií*; preto je jablko symbolom *prvotného hriechu*; rovnaký význam má jablko v hube *opice*; pozri *plod*; *jakšíni*; *pomaranč*

Biedermann: na obrazoch znázorňujúcich pád prapredkov drží *had* v papuli *jablko*, hoci text hovorí o *ovoci* (jablko nebolo v *Oriente* známe); podľa rozličných tradícií jablko zastupovala *figa*, *dula* alebo *granátové jablko*

H. Holbein ml.: Adam a Eva (detail, 1517)

zákernosť - pozri *dýka do chrbta*, *Iniustitia/Nespravodlivosť*

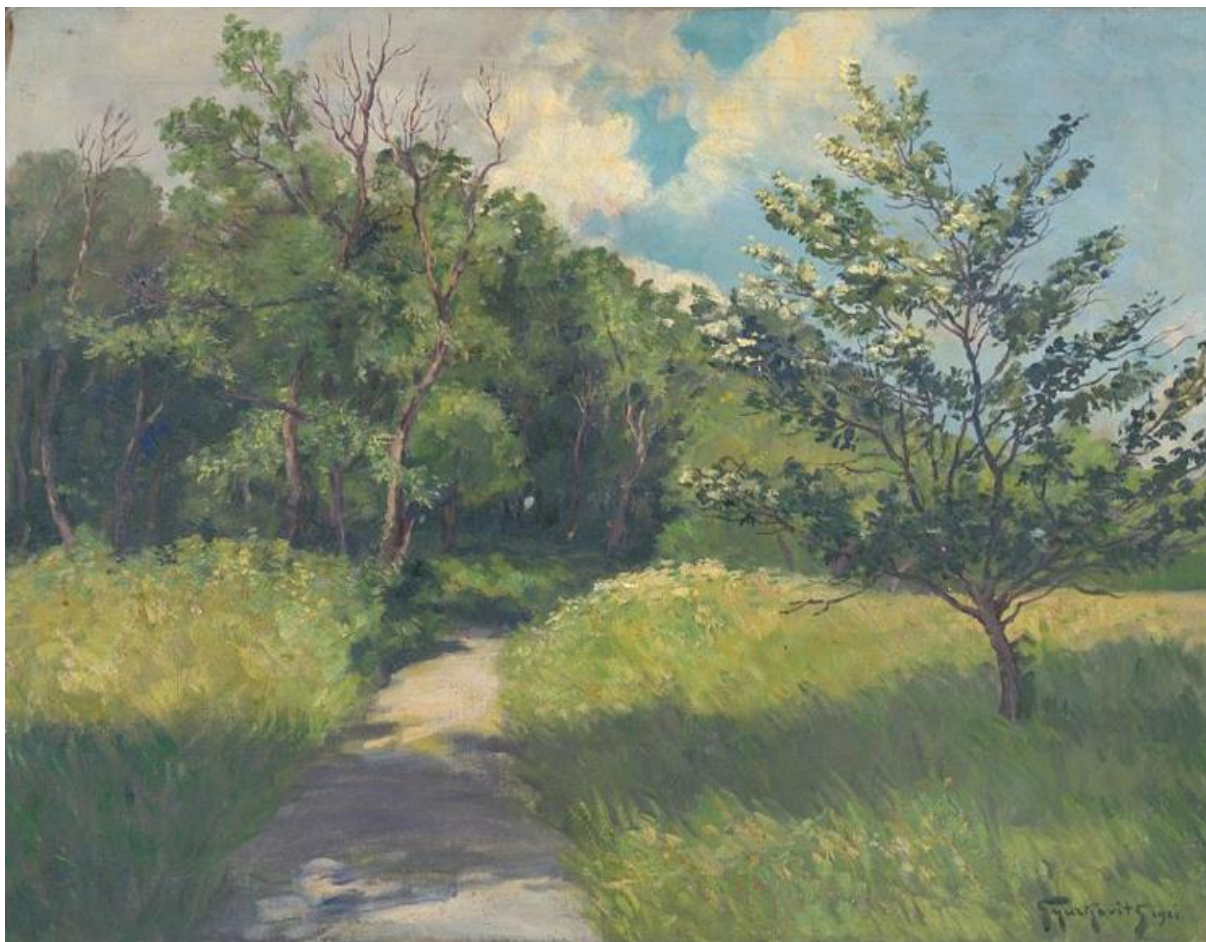
základná kružnica - pozri *patečný kruh/päťový kruh*

základné farby - 1.v súčasnej farebnej teórii založenej na vedeckom skúmaní svetla: *červená, žltá, modrá*; *primárne farby*

2.v starovekých filozofických teóriách vychádzajúcich z metafyziky (*Demokritos*): *biela, čierna, červená, zelená*; *achromatické farby*: bielu a čiernu považoval za základné farby aj *Aristoteles*

Baleka: základné farby alebo tiež *primárne farby*; zvyčajne sú za ne pokladané *žltá, červená a modrá*; miešaním základných farieb vznikajú ďalšie farby: z modrej a červenej *fialová*, z modrej a žltej *zelená*, zo žltej a červenej *oranžová*

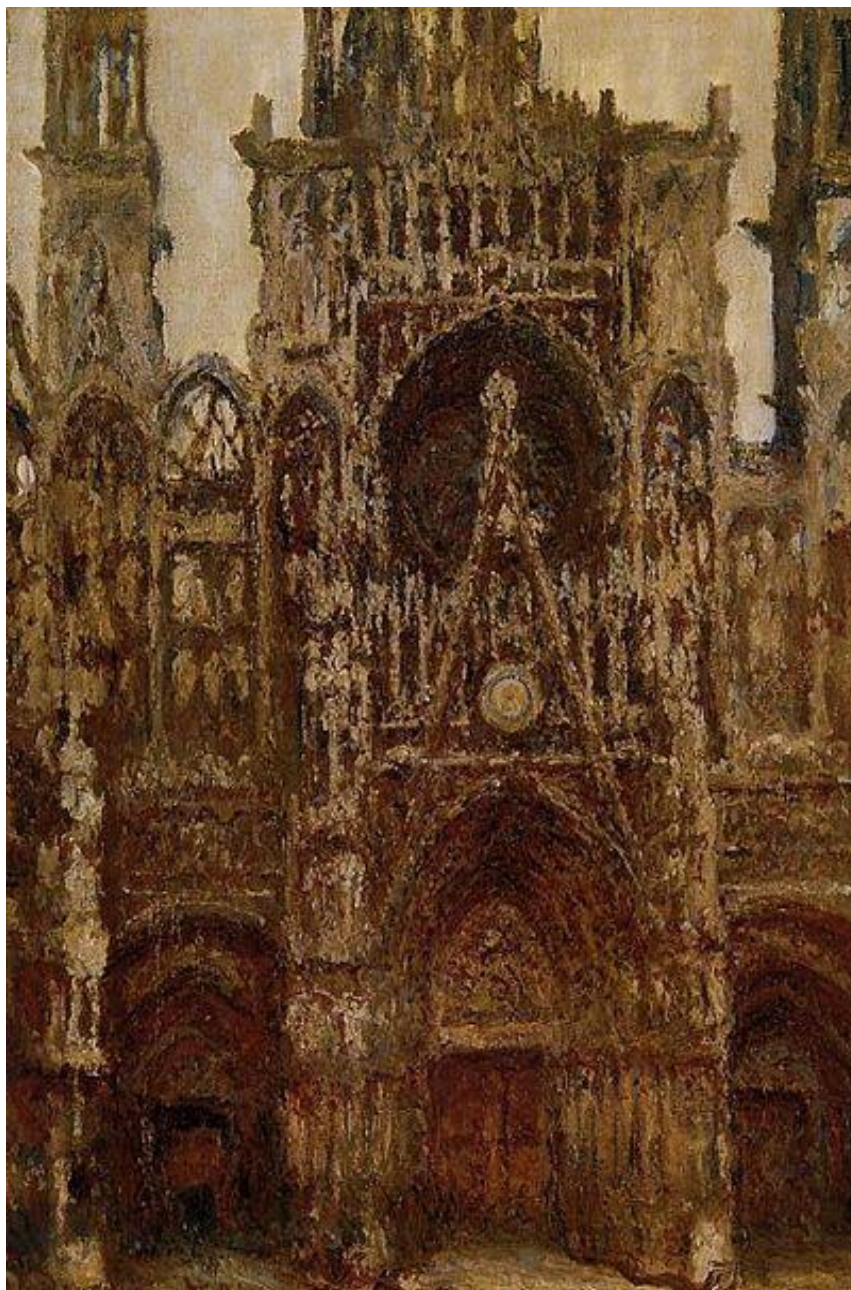
základné svetlo - svetlo dopadajúce priamo zo svetelného zdroja, zmäkčované v prípade potreby *osvetlením doplnkovým* (pozri *svetlo odrazené*)

F. Gyurkovits: Krajina v slnečnom svetle (1921)

základný farebný tón - termín pre prevládajúci *tón* farby; vysoko svetlú maľbu charakterizuje vysoký *farebný tón*, temnú a sivú maľbu nízky farebný tón; pri modernej *nástennej maľbe* je farebný tón výsledkom prípravy povrchu múru ku konečnej vrstve *sadry*

Baleka: *farebný tón* je zjednocujúci farebný celok *maľby*, ktorému sú všetky ostatné farebné tóny podriadené; základný farebný tón nemusí tvoriť iba jediný farebný tón, ale môže ním byť aj *farebný akord*, napr. červeno-modrý alebo červeno-zelený akord, aký vytvára základný tón radu farebných okien stredovekých *katedrál*

C. Monet: Katedrála v Rouene, západný portál. Matné počasie (1892)

P. Bonnard: Terasa vo Vernone (1920)

základný kameň (stavebný) - gréc. Ἀκρογωνιεύς/Akrogonieis; lat. primaria lapidis; základný stavený kameň je kameň, ktorý slávnostne zahajuje stavbu určitej budovy; pri takomto pokladaní základného kameňa sa do neho väčšinou symbolicky poklepkáva; ide o symbolický *rituál* či krstenie, čím sa môže stavba považovať za začatú; taký základový kameň je považovaný za hlavný, a preto je z vybraného kvalitného materiálu alebo historicky významného miesta pre danú lokalitu; súčasne tento „prvý kameň“ je dôležitý z pohľadu konštrukcie základového muriva, pretože všetky ostatné kamene sa nastavujú do vzťahu k tomuto kameňu; základný kameň určuje polohu celej štruktúry stavby; postupom času sa základný kameň sa stal slávnostným murárskym kameňom a on, alebo jeho *replika*, boli vystavené na viditeľnom mieste na vonkajšej strane budovy, s nápisom na kameni s uvedením dátumu stavby budovy a menom architekta, staviteľa a ďalších významných osôb a stávajú sa tak časovou kapsulou (skutočnou časovou kapsulou je dutina v základnom kameni, do ktorej sú umiestnené časové údaje: noviny dňa alebo týždňa obradu plus ďalšie artefakty, ktoré sú typické pre obdobie výstavby, mince z roku ap.); obrad, ktorým je položenie základného kameňa je významnou kultúrnou zložkou východnej architektúry a prenesene v sakrálnnej architektúry všeobecne; existuje šesť odkazov na základný kameň v Starom i Novom zákone; počiatky tradície základného kameňa sú nejasné, ale jej prítomnosť v židovsko-kresťanských krajinách môže byť spojená s najmenej šiestimi citátmi zo Starého zákona (*Jób 38,6; Žalm 118,22; Izaiáš 19,13; Izaiáš 28,16; Jeremiáš 51,26; Zachariáš 10,4*), a tiež šiestimi citáciami v Novom zákone (*Matúš 21,42; Marek 12,10; Lukáš 20,17; Skutky 4,11; Efezským 2,20 a 1Petra 2,7*); Izaiáša 28,16 citoval pisateľ *1Listu Petra* (2,6); apoštol Pavol v *Liste Efezským* (2,20) objasňuje, že Ježiš je základným kameňom viery

-v kresťanskej cirkvi základný stavebný kameň (gréc. Akrogonieis, lat. primarial Lapidis) základný kameň je symbolom Krista, ktorého *apoštol Pavol* v *Liste Efezským* (2,20) označil ako „rohový kameň, na ktorom rastie chrám cirkvi“; mnoho starých kostolov kladlo pozostatky jednotlivých *svätcov*, najmä mučeníkov, pod základný kameň, čo bolo v súlade pôvodnou pohanskou vierou v silu *obete* (zvieracej alebo ľudskej), ktorá bude chrániť stavbu, staviteľov a ľudí v nej; podľa pôvodného vatikánskeho ritu *rímskokatolíckej cirkvi* predtým, než začala stavba nového kostola, boli zreteľne vyznačené základy budovy a drevený kríž postavený tak, aby označil miesto *oltára*; potom, čo boli vykonané prípravy, biskupom na tento účel poverený kňaz

požehnal základný kameň *svätenou vodou* a spolu s ním pokropia prvý kríž, ktorý bol postavený; na kameň vyryl po oboch stranách nožom kríž a potom vyslovil nasledujúcu modlitbu: Požehnaj, Pane, túto bytosť kameňa (*creaturam ista lapidis*) a daj vzývaním Tvojho svätého mena, aby všetci, ktorí s čistou myslou podporili budovanie tohto kostola, mohli získať riadny stav tela a uzdravenie svojej duše. Skrze Krista, nášho Pána, *Amen*; po tejto *litánii*, nasledujú *antifóny* a *Žalm 126* (v hebrejskom číslovaní *Žalm 127*), ktorý vhodne začína s veršami: „Ak Pán nepostaví dom, márne sa namáhajú stavitelia“; potom sa kameň uložený na svoje miesto pri recitácii inej modlitby pokropí svätenou vodou; nasledujú ďalšie antifóny a žalmy, zatiaľ čo biskup posype základy a rozdelí ich do troch sekcií a končí nad každou zvláštnou modlitbou; konečne zaspieva *Veni Creator Spiritus* a dve krátke modlitby; potom, ak to považuje za vhodné, usadne a nabáda ľudí, aby prispeli k výstavbe, dochádzke a údržbe nového kostola; potom im požehná a prosí Pána o zhovievavosť

-základný kameň spolu s *rohovým kameňom* drží pokope múry stavby; preto má veľký význam v kresťanskej symbolike; základný kameň chrámu (predstavujúceho *Nebeský Jeruzalem* na zemi), dvanásť základných kameňov Nebeského Jeruzalemu (pozri *kamene Nebeského Jeruzalema*); pozri *Karlov most*

-vo východnej *pravoslávnej cirkvi* začatie stavby nového kostola muselo predchádzať požehnanie stavby biskupom; každý kňaz, ktorý toto nariadenie opomenul, mohol byť zosadený; polozenie základného kameňa sa mierne líšilo v závislosti na tom, či kostol mal byť z dreva alebo kameňa; aj keď bol kostol postavený z dreva, základným kameňom musel byť v skutočnosti kameň; ten tvorila tvrdá kamenná kocka s vyrezaným krížom; pod krížom boli napísané nasledujúce slová: sú napísané: V mene Otca i Syna a Ducha Svätého, tento kostol je založený na počesť a pamiatku (tu meno patróna nového kostola alebo meno panovníka, do ktorého správy kostol patrilo, alebo biskupa, pod ktorého biskupstvo kostol patrilo) a dátum; v hornej časti kameňa bol vyhlbený priečne tvarovaný priestor pre ostatky; ostatky boli zvykom ale nie povinnosťou; tiež mohol byť vynechaný nápis, ale nie kríž; po vykopaní základov nového kostola a po všetkých prípravách biskup alebo jeho zástupca spolu s duchovenstvom vytvorili *procesiu* na stavenisku; táto služba začína krátkou modlitbou *moleben* a požehnaním svätenou vodou; potom je postavený kríž na miesto, kde bude oltár a základný kameň svätý Table (oltár) bude stáť, a posvätený je základný stavebný kameň a vložený na svoje miesto

-v modernom Grécku, pri ktorom kladení základov novej budovy je zvykom, zabiť vtáka, barana, alebo baránka a nechať jeho krv na základnom kameni, pod ktorým je zviera následne pochované; cieľom *obete* je poskytnúť pevnosť a stabilitu budovy; ale niekedy namiesto zabíjania zvierat, staviteľ láka muža k základnému kameňu, tajne zmeria svoje telo, alebo jeho časť, alebo jeho tieň, a uschová zistenie v rámci základného kameňa; alebo položí základný kameň do mužovho tieňa; predpokladá sa, že človek zomrie do roka; v transylvánski Rumuni si myslí, že ten, ktorého tieň je teda zamurovaný, zomrie do štyridsiatich dní; takže od osôb, prechádzajúcich okolo stavanej budovy, môže byť počuť varovný krik: Pozor, leš, vezmú ti tieň!; nie je to tak dávno, keď tu existovali tieňoví obchodníci, ktorých predmetom činnosti bolo poskytnúť architektovi tieň potrebný na zabezpečenie ich steny; v týchto prípadoch opatrenie tieňa vyzeralo ako ekvivalent k samotnému tieňu, a pochovať tento tieň bolo ako pochovať život alebo dušu človeka, ktorý, zbavený nej, musí zomrieť; tento zvyk je náhradou za starú praxi zatvorenia žijúcej osoby v stenách, alebo rozdrviť ju pod základný kameň novej budovy s cieľom poskytnúť pevnosť a odolnosť k nosnej konštrukcii, alebo presnejšie rozhodne pre to, aby nahnevaný duch môže strašiť miesto a chrániť ho pred vniknutím nepriateľov

-v starom Japonsku legendy hovoria o Hitobashira (人柱 – „človek pilier“), v ktorom dievčatá boli pochované zaživa na základoch alebo v blízkosti niektorých konštrukcií ako modlitba na zabezpečenie budov pred katastrofami alebo nepriateľskými útokmi; porovnaj *Veľký čínsky múr*

-v *slobodomurárstve*, ktoré rástlo z praxe *kamenárov*, iniciovaný človek (Zadané učenie) je umiestnený v severovýchodnom rohu lôže ako obrazový základný kameň; ide o vyjadrenie jednoty severu (spojeného s temnotou) a východu spojeného so svetlom

-slobodomurári niekedy vykonávali verejný obrad polozenia základného kameňa dôležitých stavieb; obrad mníchovskej lôže, opísaný v r. 1865, vyzeral takto: veľmajster lôže použil zlatú palicu na kameň a povedal: „spravodlivá práca a štvorcové dielo, schopné byť základným

kameňom tohto chrámu svätého“; potom rozotrel cement na kameň s murárskou lyžicou zo striebra, špeciálne vyrobenou pre túto príležitosť klenotníkom; potom dal kameni tri údery palicou a vyhlásil kameň za „riadne a skutočne položený“; zemský Veľký kaplán slobodomurárskeho rádu v potom prečítal nasledujúce modlitbu: Veľký architekt vesmíru nám umožňuje úspešne vykonať a dokončiť túto prácu. Kiež chráni robotníkov pred nebezpečenstvom a nehodami, a dlho zachová stavbu pred úpadkom; nech nám dopraje všetko naše potrebné: výživnú kukuricu, víno na občerstvenie a olej radosti. Amen. Je to len triesočka.“; zbor potom zaspieval Žalm 100

<https://en.wikipedia.org/wiki/Cornerstone>

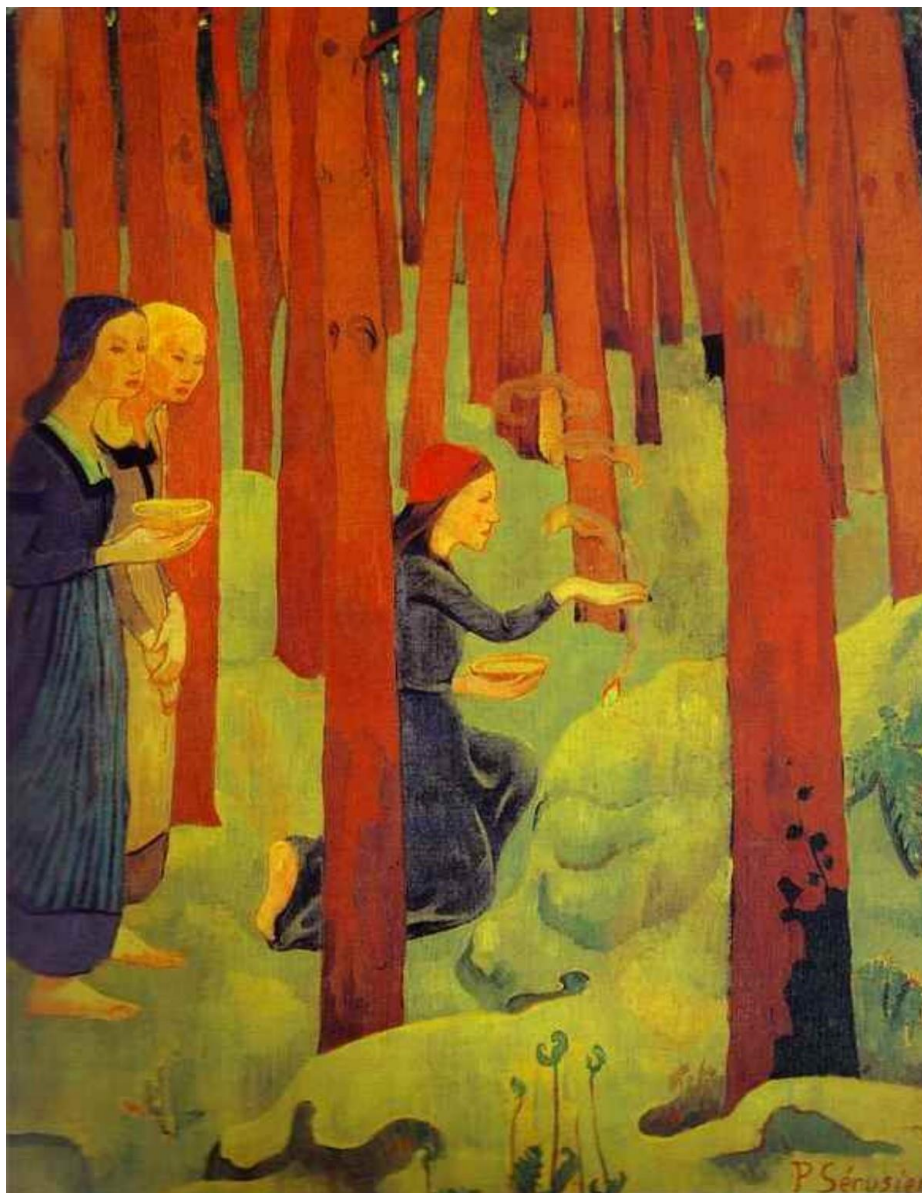
Základný kameň (Skalného dómu) - hebr. אבן השתייה/ hašetija; tiež Skala; arab. صخرة /Sakhrah, hebr. סלע /šela; אבן השתייה/ hašetija je názov horniny v srdci *Skalného dómu* v Jeruzaleme; je tiež známy ako „prepichnutý kameň“, pretože má malú dieru na juhovýchodnom rohu, ktorým sa vstupuje do jaskyne pod skalou, známou ako studňa duší; základný kameň (Skalného dómu) je najsvätejším miestom judaizmu (*Midraš Tanhuma, kapitola 10*); židovská tradícia ho považuje to za duchovné križovatky Neba a Zeme; pre modliacich sa Židov je *svätostánkom* v chráme; skala je umiestnená smerom k stredu Chrámovej hory (hebr. הר הבית/ Har ha-Bajit; arab. الحرم القدسي الشريف/ al-haram al-qudsi aš-šaríf), ktorá je v dnešnej podobe umelý platformou postavenou a rozšírenou po mnoho storočí; dnešná podoba Chrámovej hory je výsledkom expanzie *Herodesa Veľkého* na vrchole klenby nad kopcom, o ktorej sa všeobecne verí, že je vrchom Morija; Skala (Šela) predstavuje vrchol tohto teraz skrytého kopca, ktorý bol najvyšším miestom na začiatku biblického Jeruzalemu, týčiacim sa nad Dávidovým mestom; učenci diskutujú a napokon sa zhodujú na tom, že vrch Morija, Chrámová hora a Základný kameň sú tým istým miestom, kde došlo k udalosti podľa biblického príbehu; podľa raných židovských spisov je Skalný dóm, (dokončený v roku 691) pozemkom veľsvätyne, a preto miestom Základného kameňa (אבן השתייה); náboženské židovské učenci diskutovali o presnom umiestnení Skaly; Radbaz je presvedčený, že sa nachádza „pod kopulou na Chrámovej hore, ktorú Arabi nazývajú El-Sakhrah“; rabi Petachiah Ratisbona (12.st.) rovnako uvádza, že „na Chrámovej hore stojí nádherné útočisko, ktoré kedysi arabský kráľ postavil na mieste chrámu svätyne a nádvorí“; rabín Obadiah ben Abraham (15.st.) v liste napísal, že hľadal miesto Základného kameňa, kde bola umiestnená *Archa zmluvy* a veľa ľudí mu povedalo, že sa nachádza pod vysokou a krásnou kupolou, postavenou Arabmi v chrámovom okrsku; iní nesúhlasia a tvrdia že oblasť nádvorí chrámu a veľsvätyne sa nachádza v nezastavanom priestore medzi Skalným dómom a mešitou Al-Aksá; úlohou Základného kameňa v čase prvého *Jeruzalemského chrámu* bolo niesť archu zmluvy; počas druhého chrámového obdobia (po návrate Židov z *babylonského zajatia*) archa už nebola prítomná a Základný kameň používal *veľkňaz* pri bohoslužbe: obetoval na ňom kadidlo a kropil ho krvou počas sviatku *Jom Kippur*; v islamskej náboženskej tradícii je Skala (صخرة) miestom, odkiaľ sa Mohamed vydal na svoju cestu po nočnej oblohe; toto miesto navštívili anjeli o dve tisíc rokov skôr, ako Boh stvoril Adama a je to miesto, odkiaľ bude znieť trúba anjela *Izrafila* v deň *vzkriesenia*

https://en.wikipedia.org/wiki/Foundation_Stone

zaklínať, zaklínadlá - pozri *mágia*; *Atharvavéd*, *Knihy rakiev*, *zaum*, *imelo*

W. G. Collingwood: Gróa zaklína (ilustrácia, 1908)

P. Sérusier: Zaklínanie. Posvätný les (1879-1880)

záklopa - Dudák: debnenie z drevených dosák na *záklopovom strope*; dosky sú položené na *podvaloch*

záklopový strop - Dudák: trámový strop vytvorený z trámov (*podvalov*), cez ktoré sa kladú dosky (*záklopy*); v *gotike* boli trámy kladené husto a často vyrezávané; strop sa napúšťal krvou dobytky (pozri *volská krv*), bielil sa, alebo pestro pomaľovával (typické pre *renesanciu*); neskoršie sa trámové stropy podbíjali doskami a nahadzovali omietkou (tým bola pôvodná maľovaná výzdoba zakrytá); niekedy sa dosky kladú striedavo šikmo a z pohľadu vytvárajú *klasový vzor*

https://www.google.sk/search?q=tr%C3%A1mov%C3%BD+z%C3%A1klopov%C3%BD+strop&espv=2&biw=1842&bih=995&tbm=isch&imgil=UZ5tOEpbEIIPfM%253A%253BsAdVSzNafm6peM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.asb-portal.cz%25252Fstavebnictvi%25252Fdrevostavby%25252Ftramove-stropy&source=iu&pf=m&fir=UZ5tOEpbEIIPfM%253A%252CsAdVSzNafm6peM%252C_&pr=1&usg=__uW3zsRALoYcYokxvYSNrOggcKjA%3D&ved=0ahUKEwj7-M_Og-7KAhUEKpoKHeGrBLAQyjcIJg&ei=kpy7VvvnBITU6ATh15KACw#tbm=isch&tbs=rimg%3ACchpIFqkIWSKljjq1GiObjDOi-KGQBsNyOXTN3LdYDSrrURhf2id95zsWhklkOCxzfDsmeJHYiEZB8lQQoF_182k_1ByoSCerUa15uMM6LEWdpBHYUmE_1ZKhIJ4oZAGw3I5dMRDRA4YD4DVOcqEgk3ct1gNKutRBEJN69nUXJpTioSCWF_1aJ33nOxaEQk3r2dRcmI0KhIJGSWQ4LHN8OwRyCurKBDXi4IqEgmZ4k

[diIRkHyRE2I3zRjhITjCoSCVBCgX_1zaT8HEaAz3bUpe-xu&q=tr%C3%A1mov%C3%BD%20z%C3%A1klopov%C3%BD%20strop](#)

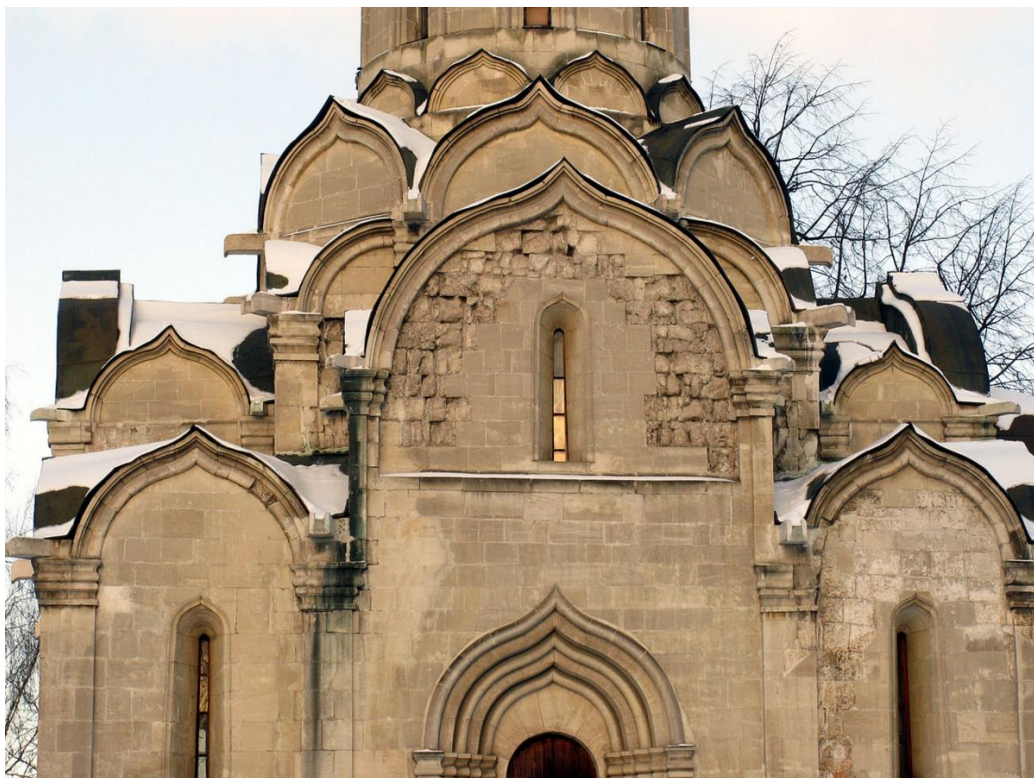

Záklopový strop

Maľovaný záklopový strop

zakomara - z ruštiny; plastické polkruhovú ukončenie vrchnej časti steny kostola formou zodpovedajúcou vnútornej klenbe; na rozdiel od *kokošnika*, ktorý je čisto dekoratívny (preto sa objavuje v horných častiach stavby), zakomara nesie časť ťarchy klenby (umiestnená pod kokošníkami, ktorých obrys opakuje); zakomary a kokošníky sú typickým rysom skorého moskovského štýlu; pozri *trojlístok*, *kokošník*; *ruská architektúra*

Spasská katedrála kláštora Andronikova v Moskve (1420-1427)

zákon, právo, poriadok - pozri Kekrops, Eunomiá, Jupiter, Heimdall; kozmizmogónia

P. Galle podľa M. van Heemskercka: Občiansky poriadok (rytina, 16.-17.st.)

M.-M. Droling: Zákon vstupuje na Zem (1827)

Zákon (Tóra) - v súvislosti s heslom *Kabala*: Kabala je viac-menej tajný výklad Zákona od čias *antiky*; pozri *Starý zákon, Pentateuch, Tóra*

zákon boží - boží zákon

zákon činu/zákon osudovej odplaty - pozri *karma; Saleucus*

zákonníci - hebr. preložit' הסופרים / *soferim* – „ľudia Knihy“ (z hebr. גלילה / *sefer* – zvitok); gréc. nomodidaskaloi (*Lukáš*); nomikoi (*Matúš, Lukáš*); gréc. grammateis, sg. grammateón

-pisári, znalci Zákona (pozri *čítať a písať*); týmto termínom sa pôvodne označovala trieda súkromných alebo verejných pisárov, ktorí písali listy všetkého druhu; po *babylonskom zajatí* sa slovo *sofer* stalo osobitným označením znalca a učiteľa Zákona, ktorého funkciu je možné porovnať s úlohou neskoršieho *rabbiho*, prípadne mudrca (*hakam*, pl. *hakamim*); zákonníci predstavovali jednu z náboženských skupín judaizmu 1.st.; pozri *Súd nad Kristom; jeruzalemský chrám; Ježiš medzi zákoníkmi/Dvanásťročný Ježiš v chráme, Ježiš vysvetľuje tradície/Kristus a zákonníci, Kristus a zákoník; Tóra, judaizmus*

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&page=1&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data

zakrivené zrkadlo - pozri *manierizmus*

Q. Massys: Zmenárnik a jeho žena (1514)

L. Furtenagel: Maliar Hans Burgkmair a jeho manželka Anna (1529)

A. J. Verbrucht: Krajina s dieťaťom sediaci na lebke v centre, držiacom zrkadlo a ružu (rytina, vanitas, 16.st.)

zakuklenci - lemurovia/larvovia

Zal - pozri *Simurgh*

zalamované kladie/oblamované kladie - Dudák: *kladie*, ktoré sleduje pohyb (predstup a ústup) nosných *architektonických článkov* (*predstavený stĺp, polstĺp*) alebo *pilaštrov*, pričom si zachováva svoju *profiláciu*; zalamované kladie je charakteristické pre helenistickú, rímsku a barokovú architektúru

Zalmoxis – gréc. Ζάλμοξις/Zalmoksis, tiež Σάλμοξις/Salmoksis, Ζάμολξις/Zamolxis *thrácky, dácky* boh; známy z *Herodotových* poznámok; boh neba; žil najprv na zemi, potom sa stal vládcom *podsvetia*; jeho postava vznikla pravdepodobne pod vplyvom kultu egyptského *Usíreva*; uvádzaný aj variant jeho mena *Gebeleizis*; pozri *podsvetní bohovia*

-polo mýtický sociálne a náboženský reformátor, považovaný za jediného pravého Boha, ktorého uctievali *Dákovia* (známi v gréckych záznamoch ako Γέται/Getai - Getovia); podľa Herodota

(†430 pr.Kr.) Getovia verili v nesmrteľnosť duše, dívali sa na smrť len ako spôsob cesty k Zalmoxisovi a tak sa stať nesmrteľnými; podľa Diogena Laertia (3.-4.st.) meno Zalmoxis znamená „medvedia koža“; Hesychius (5.st.) tvrdil, že sa zemelen (gréč. ζήμελεν) je frygické slovo pre „cudzieho otroka“; iná etymológia odvodzuje jeho meno z thráckeho slova zamol – „krajina“; uvažovalo sa aj o podobnosti s menom Zemelo, čo bola frygická bohyňa zeme, a s litovským *chthonickým* bohom Zjameluks; avšak táto etymológia je pravdepodobne chybná; podľa Hérodota Zalmoxis bol skutočný človek, bývalý otrok (alebo žiak) filozofa *Pythagora* (†495 pr.Kr.), u ktorého sa vyučil „nebeským vedám“ na ostrove Samos; keď bol Zalmoxis prepustený z otroctva, nazhromaždil veľké bohatstvo a sa vrátil do svojej krajiny a učil svoj ľud, Getov, o nesmrteľnosti duše; biskup Zenon (†371) tiež udáva, že Zalmoxis bol Pytagorov otrok; na jednom mieste píše, že Zalmoxis cestoval do Egypta a priniesol sem mystické znalosti o nesmrteľnosti duše (pozri *mystériá*) a učil, že sa dostanú po smrti na určité miesto, kde budú využívať všetky možné požehnania celú večnosť; Zalmoxis sa potom uchýli na tri roky do podzemnej komory (ostatné zdroje hovoria, že išlo o prirodzenú jaskyňu) v svätej hore Kogainon; niektoré ďalšie zdroje hovoria, že vlastne žil v pekle počas týchto troch rokov; jaskyňa sa nachádza v rumunskom pohorí Bucegi, menuje sa jaskyňa Ialomicioara a pri jej vchode je malý kláštor rovnakého mena; po svojom zmiznutí bol Zalmoxis považovaný za mŕtveho a jeho ľud za ním smútil, ale po troch rokoch sa ukázal ešte raz Getom, ktorí boli verní jeho učeniu; epizódu niektorí považujú za vzkriesenie (zmŕtvychvstanie, vzkriesenie a znovuzrodenie božstva), paralelné k príbehu *Tammuza* alebo *Ježiša*; Herodotos, ktorý odmieta predošlé názory, tvrdí, že každému prípade Zalmoxis musel žiť dlho pred Pythagorom; Platón hovorí, že Zalmoxis bol tiež veľký lekár, ktorý pristupoval k celkovému liečeniu tela a mysle, a to nielen tela, ako bola grécka prax; po smrti Zalmoxisa jeho kult prerástla do *henoteistického* náboženstva; počas vlády Burebistu, tradičný rok Zalmoxisovho narodenia (713 pr.Kr.) bol považovaná za prvý rok dáckeho kalendára; Aristoteles prirovnáva Zalmoxisa s fenickému Okhonovi a líbyjskému Atlasovi; viera Getov pokiaľ ide o nesmrteľnosť bola nasledujúca: mysleli si, že nemajú naozaj zomrieť, ale že ako náhle opustia tento život idú k Zalmoxisovi, ktorý sa nazýva tiež Gebeleizis; k tomuto bohu každých päť rokov pošlú posla, ktorý je vybraný žrebom z celého národa, aby mu predniesol niekoľko požiadaviek; každý držal v ruke tri šípy; iní vzali muža, ktorý mal byť vyslaný k Zalmoxisovi, rozhodali ho za ruky nohy a vyhodili do vzduchu, že padol na miesto, kde boli zbrane; ak ho prebodli a zomrel, mysleli, že je to pre nich priaznivé znamenie; ak nezomrel, bol zlým (chybným) poslom a vybrali iného posla; a tohto poslali preč; Zalmoxisa uctievali na vrchoch, kde kňazi z vládnucej vrstvy tarabostov spolu s veľkňazom vykonávali náboženské a magické obrady; keď boli Dákovia v nebezpečenstve, hlavný náčelník vystúpil na horu Cogheon, kde v jaskyni požiadal o radu veľkňaza; boha Zalmoxisa si predstavovali v podobe jasnej oblohy; v mrakoch videli zlých duchov a strieľali po nich šípmi;

Správy sú uvedené zatiaľ čo muž je stále nažive. Tento tí istí ľudia, keď sa zosvetlí a hromobitie, majú za cieľ svoje šípy na oblohu, prednášať hrozby proti Bohu; a oni neveria, že existuje nejaký boh, ale ich vlastné.

-v súvislosti s heslom *Dákovia*: tohto najvyššieho boha (Zalmoxisa) uctievali na vrchoch, kde kňazi z vládnucej vrstvy tarabostov spolu s veľkňazom vykonávali náboženské a *magické* obrady; keď boli Dákovia v nebezpečenstve, hlavný náčelník vystúpil na horu Cogheon, kde v jaskyni požiadal o radu veľkňaza; boha Zalmoxisa si predstavovali v podobe jasnej oblohy; v mrakoch videli zlých *duchov* a strieľali po nich šípmi

<https://en.wikipedia.org/wiki/Zalmoxis>

<http://www.mlahanas.de/Greeks/Mythology/Zalmoxis.html>

https://en.wikipedia.org/wiki/Thracian_tomb_of_Aleksandrovo

Lovecká scéna. Zalmoxis s dvojitou sekerou (freska Alexandrovho kurganu, Bulharsko, 4.st.)

zalomená rímsa - *rímsa* zalomená okolo výstupkov v múre

zalomený frontón - pozri *frontón trojuholníkový zalomený*

zalomený štít - *štít* obmieňaný najrôznejším spôsobom, najmä ako ozdobný štít nad *portálom* alebo oknom (*zalomený frontón*), ďalej tzv. *sýrsky štít*; v románskej architektúre v trojuholníkovej podobe a málo zdobený, takmer pravouhlý; v gotike vysoký, často opatrený rozetovým oknom alebo *slepou kružbou*

zaľúbenci - pozri *Valentín, srdce; láska; atribúty, symboly, alegórie a prirovnania*

zamat - hladká vlasová tkanina, ktorej vlas vzniká rozrezaním zvláštnej *osnovy* alebo *útku* (pozri *granátový vzor*); jeho *hodvábnym* druhom je *aksamiet*; hrubším a redším druhom je *plyš*; pozri *velúršifon, cache-nez; textília; Pražské Jezuliatko, cache-nez*

W. van Aels: Poľovnícke zátišie so zamatovou taškou na mramorovej rímse (1665)

tzv. „Zamatový Brueghel“ - **Brueghel Jan st.**

zamestnanie - pozri *remeslá*

zámocká kaplnka - typ *kaplnky* v budove *zámku*, často s *emporou*

zámok - väčšie šľachtické sídlo (najmä *renesancia*, *barok*), s pravidelným pôdorysom a osovou *dispozíciou*; novodobý náprotivok gotického *hradu*; obklopený zvyčajne *parkom*

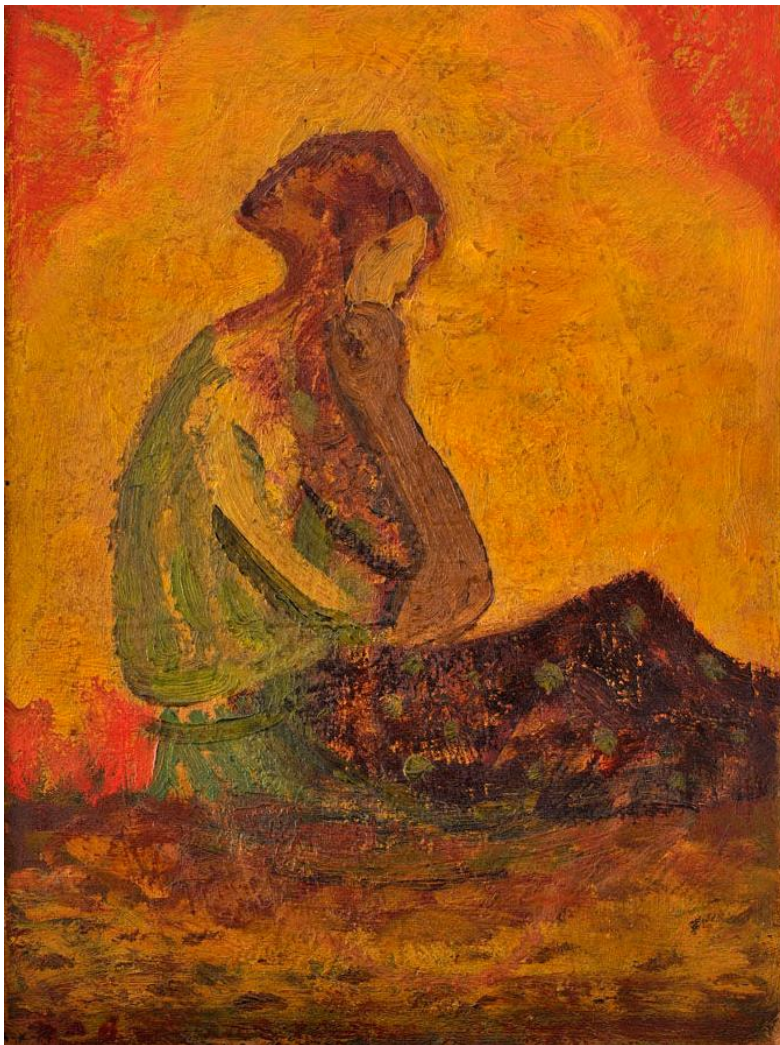
-v súvislosti s heslom *kaštieľ*: v *baroku* sa pod termínom *kaštieľ* na *Slovensku* mienil aj *zámok* v širšom zmysle, zvyčajne však odvodený od renesančného *kaštieľa*

pozri *palác*, *kúria*, *piano nobile*, *corps de logis*, *arkádový dvor*, *kurdotier/court d'honneur/čestný dvor*, *apartmá double*, *kaštieľ*, *pavilón*, *letohrádok*, *belvédér*, *poľovnícka hviezda*, *maison de plaisance*; *lucarne*; *commodité*; *corp-de-logis/kór d loží*; *stredoveké profánne stavby*; *štátne hrady a zámky*

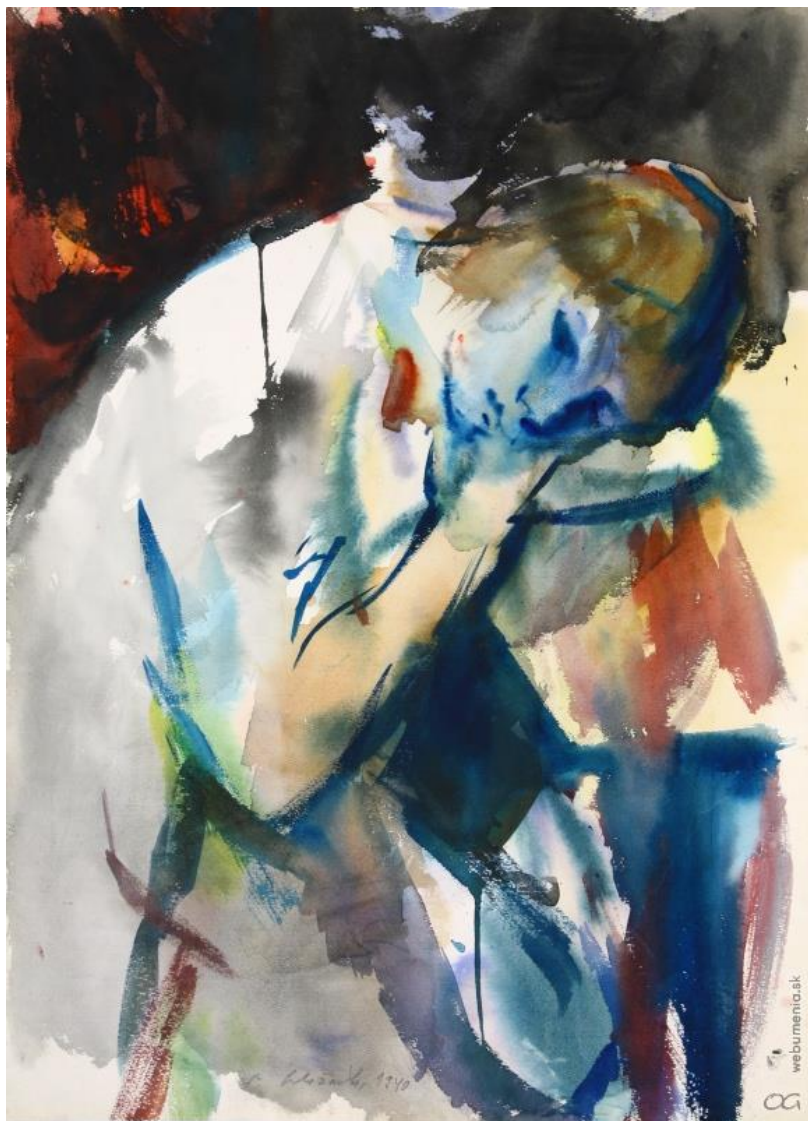

J. Brueghel st.: Zámok Mariemont (1612)

tzv. **zámotok pohrebný** - tzv. **pohrebný zámotok**
zamyslenosť - pozri *sen, melanchólia, smútok*

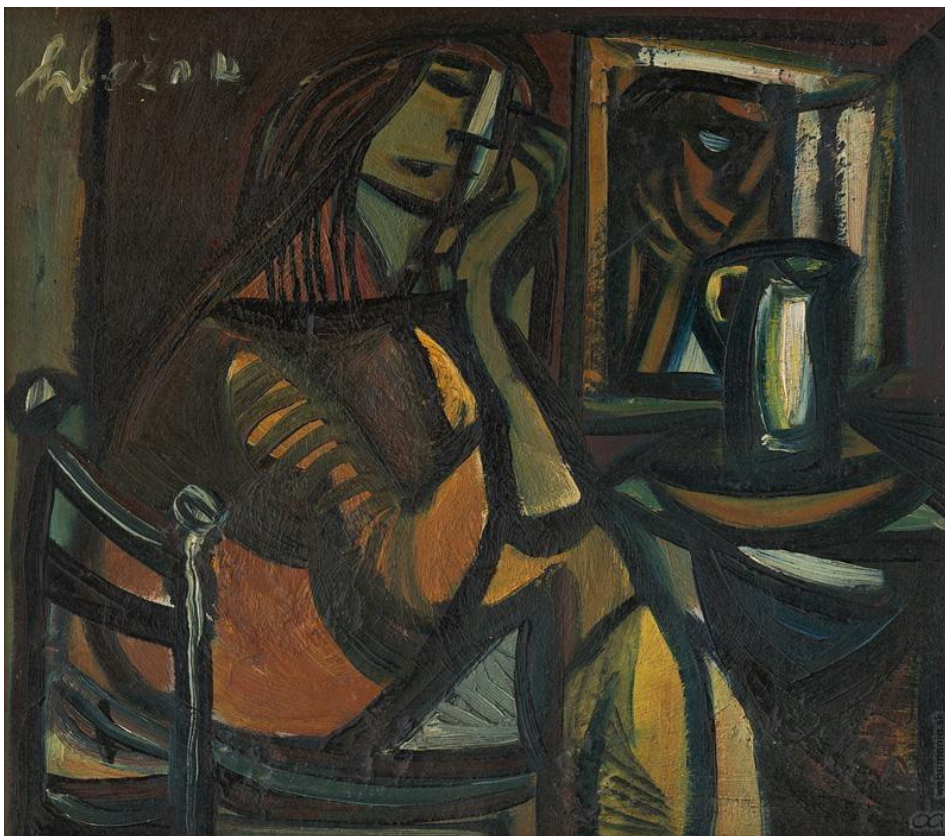
A. Bazovský: Zadumaná (1955)

V. Hložník: Zamyslená (akvarel, 1940)

V. Hložník: Sediaci chlapec (1945)

V. Hložník: Sediaca žena (1947)

Zand - v súvislosti s heslom *zoroastrizmus*: zoroastrizmus vznikol asi 1500-1000pr.Kr. a je spojený s učením proroka *Zarathuštry*, ktorý žil niekedy v 8.-7.st.pr.Kr.; jeho učenie je zhrnuté v spise zvanom *Avesty*; ide o súbor textov skladajúci sa z niekoľkých častí: *Jasna* (liturgické texty), *Jašty* (chválospevy, modlitby), *Visprat* a *Vidévdát* (báje o vzniku iránskych krajín a mýtickom panovníkovi Džamšídovi, ako aj texty týkajúce sa očistných rituálov); tento spis bol neskoršie (8.-9.st.) doplnený spismi v jazyku pehleví: *Zand* (komentár k Aveste), *Bundhašin*, *Dénkart* a d'.

Zahrašutra - Zoroaster

Zhang Xuan - (†755); čín.張萱; Wade-Giles Chang Hsuan; čínsky maliar, ktorý žil počas *dynastie Tang* (618-907); pozri *čínski maliari dynastie Tchang*

http://en.wikipedia.org/wiki/Zhang_Xuan

Zhang Xuan: Jarný výlet (dynastia Tang, 8.st.)

Zhang Xuan: Príprava zvitku (dynastia Tang, 8.st.)

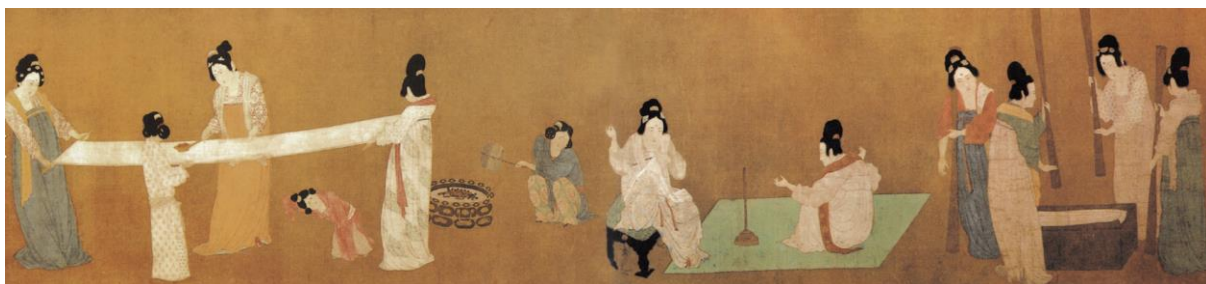
Zhang Xuan: Dvorné dámy pripravujú nový hodváb (výrez z makimona, dynastia Tang, 8.st.)

Zhang Xuan: Dvorné dámy pripravujú nový hodváb (výrez z makimona, dynastia Tang, 8.st.)

Zhang Xuan: Dvorné dámy pripravujú nový hodváb (výrez z makimona, dynastia Tang, 8.st.)

Zhang Xuan: Dvorné dámy pripravujú nový hodváb (výrez z makimona, dynastia Tang, 8.st.)

Zamacois y Zabala Eduardo - (†1871); španielsky akademický maliar; je spojený s *klasicizmom* a *antiklerikálnym umením*; pozri *španielski maliari 19.st.*

http://en.wikipedia.org/wiki/Eduardo_Zamacois_y_Zabala

https://www.google.sk/search?q=Eduardo+Zamacois&espy=2&tbm=isch&imgil=TSTKEUQEmxFZIM%253A%253BxVrN14gScgrzIM%253Bhttp%25253A%25252F%25252F19thcenturyrealism.com%25252Fcategory%25252Feduardo-zamacois-zabala%25252F&source=iu&pf=m&fir=TSTKEUQEmxFZIM%253A%252CxCxVrN14gScgrzIM%252C&usg=_9X0y-zwdVsMfm6TXyYGYPAAtYIU%3D&biw=1852&bih=995&ved=0CC8Qyjc&ei=ageOVOuAEseyUaffgJgO#facrc=_&imgdii=_&imgrc=TSTKEUQEmxFZIM%253A%3BxVrN14gScgrzIM%3Bhttp%253A%252F%252F19thcenturyrealism.com%252Fwp-content%252Fuploads%252F2013%252F02%252FEduardo_Zamacois_y_Zabala_-_Regreso_al_convento.jpg%3Bhttp%253A%252F%252F19thcenturyrealism.com%252Fcategory%252FEduardo-zamacois-zabala%252F%3B3500%3B1872

E. Zamacois y Zabala: Oblúbenci kráľa (1865-1867)

E. Zamacois y Zabala: Šašo hrá guľôčky (1868)

E. Zamacois y Zabala: Kráľ je trpaslík (19.st.)

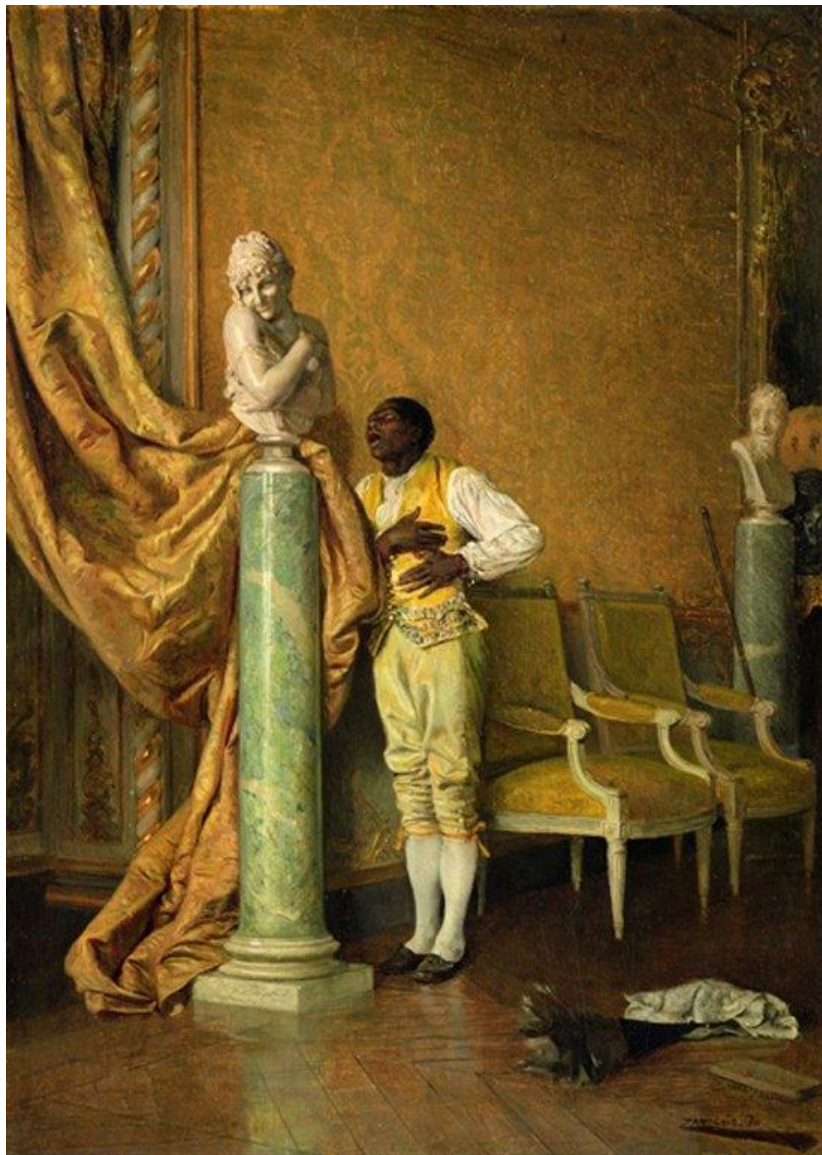
E. Zamacois y Zabala: Návrat do kláštora (1868)

E. Zamacois y Zabala: Predčasná návšteva (1868)

E. Zamacois y Zabala: Práca s Francúzom (1815)

E. Zamacois y Zabala: Platonická láska (1870)

E. Zamacois y Zabala: Spoved' rivaliek (19.st.)

zamestnanie - remeslá

Zambaiti Bernardino - (?); maliar 18.st.; pozri *vtáčia perspektíva*

B. Zambaiti: Veduta Tridentu (vtáčia perspektíva, 1703)

zámocká záhrada - tiež zámocký park; záhrada patríci k zámku, ktorá obklopuje, dopĺňa a rámuje zámocké budovy; umelecko-historický rozvoj zámockých záhrad a parkov v Európe prebiehal súbežne s vývojom stavebnej architektúry; pozri *renesančná záhrada*, *baroková záhrada*, *parky anglického typu*

http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1meck%C3%BD_park

zámočníci, zámočníctvo - pozri *remeslá*

Podľa J. J. van Vieta: Zámočníci (lept, po 1635)

Zampieri Domenico - Domenichino

zánik - pozri *smrť*, *križ hákový*

zaniknuté kluby a spolky - pozri *cech katolíkov*, *bentvueghels*, *bamboccianti*, *Peredvižnici*, *romanisti*; skupina

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Defunct_clubs_and_societies